

Onderzoek Jaarverslagen 1979

Resultaten van een onderzoek naar de wijze van verslaggeving van 120 ter beurse genoteerde ondernemingen over de boekjaren eindigende ultimo 1979 of in 1979.

(Nivra-geschrift nummer 22, Kluwer, Deventer, juni 1981, 109 pagina's f 29,50).

Het begint langzamerhand al een vast gebruik (dit onderzoek is het vijfde in zijn soort) te worden, dat onder verantwoordelijkheid van een subcommissie van de Commissie van Advies inzake Jaarverslaggeving (CAJ) van het Nederlands Instituut van Registeraccountants, eens per twee jaar een onderzoek wordt uitgevoerd naar de praktijk van de jaarverslaggeving. Deze onderzoeken zijn inventariserend van karakter en hebben geenszins tot doel aan ondernemingen rapportcijfers uit te delen voor hun jaarverslag. De onderzoekers lezen aan de hand van een uitgebreide vragenlijst slechts de gepubliceerde jaarverslagen en geven geen kwalificaties.

De doelstelling wordt in het Nivra-geschrift zelf als volgt aangeduid:

- inventarisatie van de gehanteerde grondslagen voor de vaststelling van het vermogen en het resultaat, alsmede van andere in het jaarverslag van 120 ter beurse genoteerde ondernemingen opgenomen informatie;
- toetsing, voor zover mogelijk, van de verzamelde gegevens aan de bepalingen van titel 6 Boek 2 B.W. en de 7 tot en met 1979 gepubliceerde Beschouwingen van het Tripartiete Overleg.

Met betrekking tot deze doelstelling mag worden opgemerkt, dat inmiddels het Tripartiete Overleg is omgezet in de 'Stichting voor de Jaarverslaggeving' en de 'Beschouwingen' zijn gepromoveerd tot 'Richtlijnen'. De stichting hoopt dat ondernemingen de in de richtlijnen opgenomen stellige uitspraken zullen toepassen alsof zij een bindend karakter hadden. Bij het lezen van de resultaten van het onderzoek 1979 moet worden bedacht, dat het Tripartiete Overleg deze hoop in het verleden niet heeft uitgesproken voor haar beschouwingen. Ook voor het volgende onderzoek (volgens rooster over het boekjaar 1981) mag van ondernemingen nog niet worden verwacht dat zij de hoop in vervulling doen gaan, omdat de richtlijnen in 1981 nog in de ontwerpfase verkeerden.

De inhoud van het Nivra-geschrift is als volgt:

- in een inleidend hoofdstuk worden enkele

belangrijke uitkomsten van het onderzoek vermeld; dit is een soort samenvatting van de enquête, waarbij helaas het selectie criterium dat voor de keuze van het 'belangrijk zijn' heeft gegolden, niet wordt aangegeven;

- in de eerste twee hoofdstukken wordt aan de hand van 25 enquêtevragen onderzocht, voor hoeveel ondernemingen een bepaalde 'standaard-inhoud' van het jaarverslag en de jaarrekening geldt;
- in de hoofdstukken 3 en 4 worden maar liefst 169 vragen behandeld over de balans, terwijl in hoofdstuk 5 slechts een 19-tal vragen over de winst- en verliesrekening aan de orde komen;
- in hoofdstuk 6 passeren tenslotte enkele deelonderwerpen de revue aan de hand van 53 vragen; deze onderwerpen betreffen zaken als vreemde valuta's, stelselwijzigingen, inzicht in de resultaten en invloed van prijsstijgingen in de jaarrekening.

Het publiceren van de resultaten van een dergelijk onderzoek is ongetwijfeld een goede gedachte hoewel men zich de beperkte betekenis moet realiseren. In de *eerste* plaats moet in dit verband worden opgemerkt, dat een jaarverslag meer bevat dan een jaarrekening, maar dat het onderzoek zich vrijwel uitsluitend richt op de in een jaarverslag opgenomen jaarrekening. Indien men de doelstelling van een financieel jaarverslag ziet als het geven van een verantwoording van, respectievelijk informatie over, de financiële uitkomsten van activiteiten van een afgelopen periode, zou men eigenlijk de gehele inhoud van het jaarverslag moeten inventariseren. In de *tweede* plaats kan erop worden gewezen, dat er veel meer ondernemingen en andere huishoudingen zijn die een jaarrekening plegen op te stellen dan de onderzochte 120 ter beurse genoteerde ondernemingen.

Alvorens enkele opmerkingen over de uitkomsten te maken, zou ik eerst een tweetal algemene aspecten naar voren willen brengen:

1. Van de in een jaarrekening gehanteerde grondslagen voor de vaststelling van vermogen en resultaat, de zogenaamde grondslagen voor waardering en winstbepaling, worden in het Nivra-geschrift nogal belangrijk geacht de grondslag 'actuele waarde of historische kostprijs' voor 'daartoe geëigende posten'. Dit is niet zo opmerkelijk gezien de recente discussies, ook in internationaal opzicht, over alternatieven naast het historische kosten-principe. Men mag echter niet uit het oog verliezen dat de problematiek van de externe verslaggeving in

het algemeen en de jaarrekening in het bijzonder, van veel bredere strekking is dan de keuze tussen deze twee grondslagen voor waardering van activa. In dit kader mag ik verwijzen naar de discussies rond een algemene conceptie voor de financiële verslaggeving en ook andere berichtgeving dan financiële verslaggeving, etc.

- 2 De Nederlandse wet geeft aan welke onderdelen tot een jaarrekening behoren, namelijk een balans, winst- en verliesrekening en een toelichting op deze stukken. In enkele toonaangevende andere landen meent men, dat ook een staat van herkomst en besteding van middelen en een mutatiestaat eigen vermogen deel uitmaken van een jaarrekening. De jaarrekening als een geheel van documenten dat de financiële weergave vormt van de activiteiten van een periode, is inderdaad met de in onze wet genoemde drie stukken niet compleet. Uit het onderzoek blijkt dat 90 % van de ondernemingen de twee andere stukken ook opneemt.

Van de door de samenstellers van het geschrift genoemde belangrijke uitkomsten releveer ik er een viertal, voorzien van enkele woorden commentaar mijnerzijds:

- a. Ongeveer 50 % van de onderzochte ondernemingen past voor 'daartoe geëigende posten' een bepaalde vorm van actuele waarde toe, terwijl de helft van de overige 50 % aanvullende informatie hierover geeft. De voorkeur van het Tripartiete Overleg op dit punt gaat uit van:
- of actuele waarde, maar dan in de toelichting informatie over historische kosten;
 - of historische kosten, maar dan in de toelichting informatie over actuele waarde.
- Deze gedragslijn werd over 1979 zeker nog niet alom gevolgd.
- b De verwerking van vreemde valuta's blijkt overwegend te geschieden volgens het zogenaamde 'current-rate'-principe, waarbij verschillen dikwijls via het vermogen worden geleid. De internationale regelgeving tendert na de recente ontwerp-uitspraak van het Financial Accounting Standards Board naar deze vorm van verwerking.
- c De waardering van niet-geconsolideerde deelnemingen geschiedt veelal op basis van intrinsieke waarde. Indien zulks niet plaatsvindt, wordt nadere informatie verstrekt over de waarde. Uit de enquêtevragen van het onderzoek krijgt men de indruk, dat de meest getrouwe presentatie van de waarde van een deelneming overeenkomt met de in-

trinsieke waarde. Weliswaar verdient in consolidatieverband in het algemeen waardering van deelnemingen op basis van intrinsieke waarde de voorkeur, maar het is echter de vraag of ditzelfde geldt voor niet-geconsolideerde deelnemingen. Op het vraagstuk van de consolidatie kom ik in het onderstaande terug.

- d Bij de presentatie van voorzieningen bestaat nog de nodige vaagheid over aard en soms ook omvang.

In het kader van deze bespreking is het niet mogelijk uitgebreid in te gaan op alle vragen over de posten van balans en winst- en verliesrekening. Ik mag er slechts op wijzen dat men uitsluitend aandacht schenkt aan waardering en presentatie per post en niet aan de samenhang in waarderingsmethodiek voor de posten gezamenlijk. Ik signaleer ten slotte de in Nederland blijkbaar vrij algemeen geaccepteerde gedragslijn om in enkelvoudige en geconsolideerde jaarrekening eenzelfde eigen vermogen en nettowinst te presenteren. Ook volgens de beschouwingen van het Tripartiete Overleg is dit wenselijk ter wille van een duidelijke verslaggeving over de economische eenheid van moedermaatschappij en meerderheidsdeelnemingen. De in het buitenland (met name in Duitsland, Frankrijk en België) bestaande opvatting, dat dit juist ongewenst is, hangt men in Nederland duidelijk niet aan. De argumentatie voor de afwijkende opvatting is dat de enkelvoudige jaarrekening een juridisch overzicht geeft van bezittingen, schulden en resultaten, terwijl alleen de geconsolideerde jaarrekening een economisch inzicht geeft.

Mag ik voor een volgend onderzoek de samenstellers nog iets ter overweging geven?

Wellicht kunnen ook andere onderdelen van het jaarverslag dan de jaarrekening systematisch onderzocht worden. Te denken valt aan bijvoorbeeld informatie in de vorm van maatschappelijke indicatoren. Daarnaast kan, voor wat de jaarrekening betreft, de waarderings-systematiek van een onderneming voor de gehele jaarrekening als eenheid aan de orde komen. Een onderzoek hiernaar is niet eenvoudig, maar wel erg wezenlijk.

Ik besluit met de opmerking dat zowel voor degenen, die geïnteresseerd zijn in de theorie als voor hen die de praktijk van de jaarverslaggeving willen kennen, dit geschrift van bijzondere waarde is.

Prof. Dr. A.J. Bindenga